

A NATO katonai képességfejlesztése a nemzetközi béketámogatási tevékenység érdekében

Két célt tűztem ki az előadásban. Először, csatlakozva Deák Péter előadásához, szeretném hangsúlyozni, hogy a katonai képesség építésre a NATO-ban azért van szükség, hogy a szövetség megfeleljen a saját feladatrendszerének és jövőbeni ambícióinak. De nyilvánvalóan a képességfejlesztés nagymértékben függ a NATO politikai helyzetétől és jövőjétől. Tehát a képességfejlesztés problémáinak zömében benne van a politika. Ez a másik célom, amit a prezentációban üzenetként szeretnék megfogalmazni.

Az előző előadások több ponton érintették, hogy jelenleg ugyan nagy viták folynak a NATO politikai súlyának, szerepének növelési lehetőségéről, kapcsolatrendszeréről, az Európai Unióval és USA-val való munkamegosztás kérdéséről, amelyek nagyban befolyásolják a képességfejlesztést. A kérdésnek van hazai aspektusa is, hiszen nyilvánvaló, Magyarországnak, mint a szövetség tagjának, nagyon fontos látni és tudni, hogy milyen irányba halad a NATO képességfejlesztése. Nekünk nemcsak, hogy alkalmazkodni kell, hanem jó esetben illeszkednünk kell ahhoz, hogy a haderónk meg tudja felelni a szövetségi politikai döntéseknek és a nemzeti érdekeknek. A képességfejlesztés, mint minőségi jellemző azért fontos, mert a NATO, mint szervezet ezen keresztül reprezentálja hitelességét. Tehát lehet bármilyen politikai konzultáció, megállapodás a nemzetközi politikai „arénában”, mindenkinek tudni kell, hogy hitelesíteni azt csak katonai erővel lehet.

Tudjuk a sajtóból, hogy a NATO katonai képességeivel rengeteg probléma van, elég, ha csak a kulcsszavakra, fogalmakra utalok. Ilyenek például a képességfejlesztéssel kapcsolatban a bevethetőség, ami rövid időn belül nagy távolságra való eljuttatást, gyorsan alkalmazható képességet jelent a katonai erőknél; a fenntarthatóság az erők hosszantartó alkalmazását jelenti, vagy például a rugalmasság, amely a haderó váratlan alkalmazhatóságának a képességét jelenti. Bármelyik békefenntartó, béketámogató műveletet nézzük, azok hosszú ideig tartanak, hosszú évekig, és most az ENSZ-ről ne beszéljünk, ahol hosszú évtizedek vannak. Fontos kérdés a felhasználhatóság, ami azt méri, hogy a nemzeti erőkből milyen arányban, mekkora nagyságban lehet szövetségi szempontból, szövetségi érdekből felhasználni erőket. Nemzetközi követelmény továbbá az – és ez mindenféle megközelítésben és programban benne van –, hogy a nemzeti haderóknak együttműködési képességgel kell rendelkezni, amely azt fejezi ki, hogy valamennyi műveletben, legyen az intervenciós, békefenntartó, vagy békeépítő művelet, több

országoknak kell közösen tevékenykedni, ebből fakadóan az együttműködési kérdések kulcsfontosságúak.

A NATO az alakuló nemzetközi helyzetnek és a nemzetközi követelményeknek megfelelően folyamatosan fejleszti katonai képességét. Gyakorlatilag a londoni nyilatkozattól kezdve, az elmúlt 15 évben állandóan napirenden lévő kérdés, de igazából hangsúlyt 1999-től, a washingtoni csúcstól, az új stratégiai koncepciótól kapott. A változásokra szükség van napjainkban is.

A katonai képesség – fejlesztés szükségességét az alábbi tényezők indokolják:

Először az, hogy a műveletek is állandóan változnak, amivel együtt kell „élni”. Teljesen más egy katonai műveletet végrehajtani a Balkánon, és mondjuk Afganisztánban. Magyar vonatkozásban is tudjuk, hogy amíg a műszaki kontingensünket Okucaniban napi - heti ellátás-sal tudtuk biztosítani Magyarország területéről, addig Afganisztánba légi hídon tudjuk eljuttatni az ellátást, illetve jó esetben az egyes szolgáltatásokat helyben tudunk megvásárolni.

A másik tényező, amit figyelembe kell venni az igény – követelmény szempontjából, hogy újabb és újabb, más típusú műveletek kerülnek napirendre. Az újonnan felmerült és vállalt feladatoknak a katonai feltételei, követelményei, szükségessége, és egyáltalán képesség oldali igénye, felépítése más. Jelenleg a NATO öt katonai műveletben vesz részt: Afganisztánban, Koszovóban, Irakban, a kiképzési műveletben, a Földközi-tengeren az antiterrorista tengerészeti ellenőrző műveletben, és végül Szudánban, ahol logisztikai feladatot vállalt.

Deák Péter említette azt, hogy a NATO most gyakorlatilag minden nagy természeti csapásra reagál. Legutoljára Pakisztánban nagyon jól működtek a reagáló erők, amelyet alapvetően a francia vezetésű légierő komponens parancsnokság szállítóerői, illetve a spanyol alárendeltségű szárazföldi és tengeri erőkből állt. Ezt az NRF erőt használták fel a földrengés következményeinek felszámolásában. Ha megvizsgáljuk a NATO műveleteket, láthatjuk, hogy ezek a feladatok mind más - más természetűek, más - más követelményeket támasztanak. A szövetségnek a teljes spektrumú feladatrendszerre kell felkészülni, és ennek kell megfelelni. Ebből fakadóan a feladatok közös tervezése, illetve a koordinációja rendkívül fontos.

Nagy probléma, ami komoly visszhangot vált ki a közvéleményben és a politikában, hogy szakadék alakult ki a képességek és a kötelezettségvállalások között. Pontosabban a NATO-nak felajánlott képességek és a kötelezettségvállalások között. Ennek okai sokrétűek. Talán leginkább politikai akarathányról lehet beszélni. Nyilván vannak erőforrás problémák, illetve, hogy az adott feladatra az adott ország tud-e olyan erőt biztosítani, amely képes az ottani követelményeknek megfelelni. A lényeges kérdés az, hogy az adott általános NATO politikai döntéssel azonosulnak-e az országok,

komolyan veszik-e azt a közösségi, vagy szövetségi döntést, amelyben a döntés született. A politikai elhatározásoknál a döntés nagyon sokszor úgy születik, hogy az országok beleegyezésüket adják a javaslatokhoz, mert nem akarják megakadályozni a folyamatot. De igazából, amikor a feladat megoldásához hozzá kell tenni saját ország anyagi, katonai, technikai erőit, akkor már mélyebb elemzések alapján nem mindig valósul meg az eredeti elképzelés vagy elgondolás.

A NATO képességfejlesztésénél akkor nem követ el hibát a szövetség, ha .gyelemben veszi az egyes tagországokban a nemzeti katonai feladatok haderő - fejlesztési lehetőségeit, beleértve a finanszírozás kérdéseit is. Ezek a lehetőségek állandóan változnak, tehát ha a képességfejlesztés tervezése nem lesz rugalmas, nem lesz befogadó az egyes tagországok igényével, lehetőségeivel szemben, akkor ez a hiány tovább fog növekedni.

S végül szólnom kell arról is, hogy a feladat végrehajtás követelményei is változnak. A 91-es Öböl - háború óta általában a követelmények terén a trend az volt, hogy a tagországok magas technológiájú, hagyományos fegyveres erőket fejlesszenek. Az nem titok, és mindenki tudja, hogy a NATO képesség fejlesztésben az amerikai elképzelések, törekvések rendkívül erősek, és gyakorlatilag végig követhetők az egyes képességfejlesztési szakaszokon.

A terrorizmus elleni harc kérdéseivel összefüggésben új fejlesztési igények, új követelmények jelentek meg. Különösen Irak kapcsán az elemzők olyan következtetéseket vontak le, hogy nem kell a jövőben olyan magas szintű nagy high - tech hadsereg, mint amire gondoltak korábban. A most megjelent szakírások, és a tapasztalatok elemzésével foglalkozó szakmai viták arról beszélnek, hogy napjainkban végül is egy négyes fenyegetettség – mátrix alakult ki, a hagyományos, a reguláris, a bomlasztó és a katasztrofális veszélyeztetettségek. Pontosán az iraki háború mutatja, hogy nem kell olyan nagyon költséges high - tech hatásalapú és információs hadviselési képességet fejleszteni, mint amit korábban gondoltak, mert az összes bonyolult feladatot, amelyek alapvetően a fejlődő világban várhatóak, megoldhatók a jelenlegi, vagy kisebb K+F igényű fegyverplatformokkal. Inkább az erőfeszítéseket, beleértve a költségeket is, át kell irányítani a globális és hosszú ideig tartó szerepvállalásokra. Még a leggazdagabb országok is szűkösen rendelkeznek költségvetési forrásokkal. Megfigyelhető egyfajta átcsoportosítás a távoli műveletek javára, ami megjelenik gondolkodásmódban, haderőtervezésben, technológiai fejlesztésben, és végezetül fellelhető már a finanszírozásban is. Ez azért lényeges, mert a NATO tervezésnek (amely nehezen tudja követni az egyes nagy nemzetek által diktált trendek változásait) ezen a téren nagyobb rugalmasságot kell mutatni. A szövetségi tervezési rendszerénél, a

kéességalkotásnál nagyon fontos, hogy figyelembe vegyék a tervezők a nemzeti feladatrendszereket, a nemzeti ambíciókat és a nemzeti lehetőségeket.

A NATO katonai képességfejlesztésben négy szakaszból beszélhetünk. Az első időszak a NATO 50. születésnapjával kezdődött, amikor 1999-ben a washingtoni csúcson elfogadták a katonai képességfejlesztési programot (DCI). Ez a program azt a célt szolgálta, hogy a NATO új stratégiájához, az „out - of-area” koncepcióhoz olyan képességeket biztosítson, amilyenek kellenek, mint például a mozgékony, a telepíthetőség, a fenntarthatóság, a hatékony harci alkalmazás, a túlélőképesség és a hatékony kommunikáció.

Ezek a követelmények megmaradtak, hiszen a következő szakaszban, amelyet a prágai csúcs hirdetett meg, lényegében ugyanazon képességfejlesztési követelmények kerültek előtérbe, mint korábban, de már szűkebb formában. Tudniillik az egyes fejlesztési feladatok rendkívül sokba kerültek volna. Pl. a DCI magyar vonatkozásban az akkori éves védelmi költségvetésnek több mint háromszorosát igényelte volna. Tehát amikor a nagy szövetségi stratégiai célok, politikai szándékok és ambíciók megfogalmazódnak, és azokat átszámítják erőforrás, költségvetési, vagy technológiai oldalra, akkor rendkívül nagy pénzekről és befektetésekről van szó. Ezért a NATO haderő - fejlesztési célok folyamatosan korrigálódnak, az ambíciószintek csökkennek, vagy másképpen fogalmazva, közelednek a realitásokhoz. Erre jó példa az NRF, amely tulajdonképpen a DCI-nek egy mini változata (ahogy az egyik nyugati szakíró írja: „bonsai” variációja), hiszen lényegében egy kis hadosztály típusú erőt céloz meg a korábbi nagy seregtest -képességek helyett.

A prágai csúcson a másik lényeges jellemzője, hogy figyelembe vette szeptember 11-e tanulságait, a terrorizmus ellenes kérdésekre a korábbiaknál jobban ráirányította a figyelmet, és több olyan programot indított el, amely kimondottan a terrorizmus elleni harcra alkalmazódik. Itt a csehek vezette vegyvédelmi zászlóaljban keresztül egészen a különböző különleges műveleti programokon keresztül, a globális biztonsági rendszerhez való hozzájárulásról van szó. Előtérbe kerültek azok az – USA-hoz viszonyított – stratégiai hiányképessegek, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a haderőt távoli régiókba elvigyék. Így például a stratégiai légi szállítások, a stratégiai vízi szállítás, a felderítéshez kapcsolódó különböző programok, a szövetségi földfelszíni rendszer, amely talán 2010-re készen lesz, a precíziós fegyverek gyártása, hadszíntéri rakétavédelmi képesség, amelynek szintén az elsődleges célja, hogy 2010-re megvalósuljon. Tehát sok olyan típusú fejlesztést céloztak meg, amely közvetlenül kapcsolódik a terrorizmushoz.

A terrorizmus ellen is felhasználható technikai eszközök fejlesztése mellett nagyon fontos, hogy a NATO reális, elsősorban az euro -

atlanti térségre vonatkozó terrorizmus elleni műveleti terveket dolgozzon ki. Természetesen e tervek kidolgozása és feladatainak életbe léptetéséhez a tagországok polgárainak felkészítése, megnyerése szükséges, mert ez várhatóan a polgárok személyiségi jogainak időleges korlátozását is igényelheti.

A képességfejlesztés fontosságát mutatja, hogy a 2006. évi rigai NATO csúcs a képességfejlesztésről fog szólni. Ebben az évben a NATO tagországok illetékesei áttekintik a katonai fejlesztések aktuális helyzetét, levonják következtetéseket az eddigi munkáról és meg-határozzák azokat a követelményeket, amit egyes országoknak teljesíteni kell.

A nemzetközi feladatok megoldása közben kiderült azonban az is, hogy komoly problémák voltak az ISAF művelet előkészítésénél és megindításánál. Ezért előtérbe került a képességfejlesztés, amit Lord Robertson főtitkár korábban úgy fogalmazott meg, hogy a NATO-nak hár-mas stratégiai célja van, a képességek, képességek, és a képességek fejlesztése.

Jaap de Hoop Scheffer, az új főtitkár a képesség fejlesztést az ún. norfolki napirenddel (amely programot a 2004 áprilisában tartott tanácskozás helyszínéről neveztek el), a védelmi tervezés javításával, a haderő generálási technika fejlesztésével, közös finanszírozási feltételek javításával és a felhasználhatóság mérésével tervezte meggyorsítani. Hamar kiderült azonban, hogy majd-nem mindenhez igen sok pénz kell. Tulajdonképpen azon törekvéseket leszámítva, amelyek intézményi, szervezeti változásokkal, relatíve könnyen megvalósíthatók, vagy amelyek csak kimondottan tervezési feladatokat igényelnek, kevés dolog történt a szövetségben, ugyanis az igazából kemény fejlesztési feladatokhoz, a komoly változásokhoz több forrásra lenne szükség. Ezért pl. a közös finanszírozás kérdésében nincs is előrehaladás, mert abban nincs megegyezés, hogy az országok többel, vagy másképpen járuljanak hozzá a közös költségvetéshez, legyen ez a katonai költségvetés, vagy legyen a biztonsági beruházási költségvetés. Tehát túl korai lenne azt mondani, hogy a norfolki napirend lényegesen előrevitte volna, – vagy előre mozdította volna – a NATO szövetségi képességének fejlesztését.

A NATO tervezés egy érdekes kérdés. Személyes tapasztalatom, véleményem is, hogy a NATO még sok tekintetben még mindig régi stratégiai feltételeknek, illetve prioritásoknak megfelelően tervez. Elég anakronisztikus egy országnak, vegyük például Magyarországot, olyan hálózat alapú hadviselési követelményeket ajánlani, amikor ehhez még a nemzeti katonai híradáshoz sincsenek megfelelő rádió eszközei. A követelmények nem differenciálnak a tekintetben, hogy egyes nemzetek hogyan tudnának lehető legjobban hozzájárulni a műveletekhez úgy, hogy az érdekében álljon az országnak, összhangban legyen az ország törekvéseivel, a nemzeti haderőfejlesztéssel, amelyen keresztül aztán a szövetség

ügyei is jobban előre tudnának haladni.

A gondok ellenére talán új lendületet adhat a katonai képességfejlesztésnek az a javaslat, amit a 2005. februári müncheni biztonságpolitikai konferencián Schröder kancellár tett. A volt német kancellár azt mondta, hogy a NATO többé nem elsődleges fórum, ahol transzatlanti partnerek megvitatják és egyeztetik a stratégiákat. Kellene egy magas rangú, az Atlanti - Óceán mindkét partjáról kiválasztott független személyekből álló munkacsoportot, bizottságot létrehozni, amely segítene megoldást találni. A müncheni agendát azért gondolom fontos képességfejlesztési kihatással járó kezdeményezésnek, mert 10 napon belül az informális brüsszeli csúcson az államfők megegyeztek abban, hogy a szövetségesek közötti stratégiai és politikai konzultációt és koordinációt erősíteni kell, és erre a NATO-t, mint elsődleges fórumot kell használni. Már 2004-ben, az isztambuli csúcson született döntés, hogy ki kell dolgozni az átfogó politikai útmutatást, amelynek egyik fő célja a katonai képességfejlesztés. Talán éppen a Schröder javaslat segített abban, hogy most a politikai konzultációk, a témával kapcsolatos egyeztetések, kidolgozó munka felgyorsuljon, és 2005 végére az átfogó politikai útmutatás elkészül. Ez a – tervek szerint – rövid dokumentum várhatóan körvonalazza az új stratégiai koncepciót, melyre ráépülhet a katonai képességek részletesebb kidolgozása.

Összegezve tehát azt gondolom, hogy a jövőt illetően a NATO-nak olyan politikára lenne szüksége, amelyben kevesebb lenne az arrogancia az amerikaiak részéről, kevesebb lenne a civakodás az európaiak részéről, és sokkal több reális stratégiai elképzelést, programot és valós cselekvést tartalmazna a tekintetben, hogy mire van szüksége, és mire van lehetősége a szövetségnek küldetésének megvalósításához.